

УДК 349.6

В.М. ІСАКОВА

Вікторія Михайлівна Ісакова, кандидат юридичних наук

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

За свою порівняно коротку історію розвитку міжнародне екологічне право вже виробило й розвинуло основу правового регулювання, яку становить система основоположних принципів. Окремі з цих принципів здобули універсальний характер і застосовуються в міжнародному праві в цілому, але більшість сферою своєї дії має міжнародне екологічне право, спрямоване на вироблення стандартів захисту навколишнього природного середовища.

Серед вітчизняних вчених особливу увагу принципам міжнародного екологічного права приділяють такі вчені, як П.О. Гвоздик, Ю.С. Шемшученко, Н.Р. Малишева. Так, Ю.С. Шемшученко у своїх дослідженнях обґрунтовує таку систему принципів міжнародного екологічного права: раціонального і бережного використання ресурсів; неприпустимості забруднення навколишнього середовища і комплексної оцінки його стану; забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку економіки; обов'язкової екологічної експертизи проектів будівництва; збереження біологічного різноманіття; заборони воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище; співробітництва держав в екологічній сфері; вільного обміну екологічною інформацією; запобігання екологічній шкоді та вирішення еколого-правових спорів мирними засобами; застосування міжнародно-правової відповідальності держав за завдану екологічну шкоду і порушення права людини на безпечне навколишнє середовище тощо. Важливими також є принципи регіоналізму при вирішенні регіональних відповідних екологічних проблем і питань, що стосуються «загальної спадщини людства» (морів та океанів за межами національної юрисдикції, космічного простору, природної спадщини)¹.

У свою чергу, П.О. Гвоздик, підтримуючи в цілому ідею професора Ю.С. Шемшученка щодо необхідності відображення вказаних принципів в Екологічній Конституції Землі, пропонує дещо інший підхід до визначення їх системи. Він виділяє такі міжнародні екологічні принципи, підкреслюючи, що вони мають враховувати усі аспекти сучасної екологічної політики у світі: забезпечення права людини на безпечне довкілля: здійснення державою екологічної політики, спрямованої на забезпечення безпечного для життя й здоров'я людини довкілля; обмеження чи повну заборону діяльності, яка створює загрозу для стану довкілля чи порушує екологічні приписи законодавства, спрямовані на захист середовища перебування людини, її здоров'я; запровадження на законодавчому рівні системи нормативів, стандартів, вимог щодо природокористування, яка дає змогу утримувати стан довкілля на рівні безпечному для життя і здоров'я людини, тощо; здійснення екологічної оцінки наслідків діяльності, що може негативно вплинути на довкілля; забезпечення на національному рівні кожній людині вільного доступу до інформації з питань охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки; забезпечення сталого природокористування; збереження біологічного різноманіття; запобігання екологічній шкоді та встановлення відповідальності за її заподіяння².

Відсутність усталеного доктринального підходу до розкриття системи основоположних принципів міжнародного екологічного права, який би також враховував напрацювання у цій сфері досліджень представників західноєвропейської і північноамериканської юридичної науки останніх років, негативно впливає не тільки на розвиток вітчизняної системи правового регулювання екологічних відносин, позбавляючи її належного ціннісного фундаменту, а й стає бар'єром для вироблення ефективного механізму гармонізації національного законодавства з європейськими і світовими стандартами.

В основі нашого дослідження лежить теза, відповідно до якої вихідною точкою формування системи принципів міжнародного екологічного права стало визнання: твердження про те, що держави наділені «суверенним правом» використовувати природні ресурси у межах власної території на свій розсуд – без посилання на можливий вплив на інші держави – ігнорує високу взаємну пов'язаність і взаємний вплив екологічних систем планети одна на одну. Погіршення екологічної ситуації стало значним викликом для традиційної кон-

цепції державного суверенітету й фактично змусило переглянути її. Це пояснювалося тим, що навколишнє природне середовище не обмежується у своєму існуванні державними кордонами. Воно має об'єктивний характер, який не залежить від волевиявлення держави як політичної організації суспільства. Крім того, глобальне навколишнє природне середовище (global environment) виходить за межі державних юрисдикцій і суверенітету окремих держав – йдеться про відкрите море, Антарктику, космос³.

Усвідомлення небезпечності доктрини абсолютного державного суверенітету в питаннях охорони навколишнього природного середовища привело до того, що держави почали співпрацю з цих питань. Це, у свою чергу, зумовило необхідність вироблення відповідної правової основи для такої співпраці, яка має базуватися на системі принципів міжнародного екологічного права⁴.

На відміну від деяких інших сфер міжнародного права, міжнародне екологічне право не має єдиного договору або декларації, які б встановлювали основні правила й принципи регулювання. Принципи міжнародного екологічного права варіюються від чітко визнаних і закріплених на рівні «твердого права» до тих, які, як стверджується, є «такими, що перебувають у процесі формування» або «у прогресивному розвитку» (визнані багатьма, але без досягнення повного консенсусу)⁵.

На сучасному етапі свого розвитку поступово сформована система принципів міжнародного екологічного права охоплює собою: основоположні змістовні принципи міжнародного екологічного права, процедурні принципи міжнародного екологічного права, а також галузеві принципи міжнародного екологічного права.

Метою цієї статті є розкриття змісту основоположних принципів міжнародного екологічного права та визначення їх ролі у правовому регулюванні суспільних відносин.

Наукою міжнародного екологічного права вироблено підхід, відповідно до якого система основоположних принципів включає в себе такі принципи: принцип державного суверенітету щодо природних об'єктів, принцип добросусідства (обов'язок співпрацювати), принцип запобігання нанесенню шкоди і принцип стійкого розвитку. Ці принципи визначають спрямованість правового регулювання цієї системи міжнародного екологічного права.

Принцип державного суверенітету щодо природних об'єктів. Історично сучасне розуміння держави склалося починаючи з XVII ст., коли сформувалася концепція державного суверенітету. У свою чергу, міжнародне право у певному сенсі являє собою систему спільно вироблених державами винятків з концепції державного суверенітету. Державний суверенітет над природними ресурсами закріплено у численних міжнародних угодах і деклараціях⁶. Напруженість між концепцією державного суверенітету і необхідністю захисту навколишнього природного середовища чітко відображена у принципі 21 Стокгольмської декларації (1972 р.)⁷: «Відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй і принципів міжнародного права держави мають суверенне право розробляти свої власні ресурси згідно зі своєю політикою в сфері навколишнього середовища й несуть відповідальність за забезпечення того, щоб діяльність у межах їх юрисдикції або контролю не наносила шкоди навколишньому природному середовищу інших держав або районів за межами дії національної юрисдикції».

Наведений текст принципу 21 є яскравою характеристикою загального підходу до правового регулювання, який використовується у міжнародному екологічному праві: перша складова цього принципу підкреслює повагу до доктрини державного суверенітету, в той час як його друга складова обумовлює значний виняток з цієї доктрини, вказуючи, що суверенітет не захищає держави від відповідальності за несприятливий вплив їх дій на навколишнє природне середовище за межами держави, її території. Відповідно, у такий спосіб міжнародне екологічне право свідчить, що не втручається у повністю внутрішні дії держави, які впливають на навколишнє природне середовище, залишаючи їх під суверенним контролем держави, але претендує на контроль за межами держави. На сучасному етапі свого розвитку міжнародне екологічне право також впливає і на внутрішньодержавні відносини, оскільки багато міжнародних договорів з питань захисту навколишнього природного середовища і збереження природних ресурсів встановлюють зобов'язання держави приймати «належні заходи» на національному рівні з метою забезпечення виконання своїх міжнародних обов'язків за цими договорами. Концепція державного суверенітету знаходить тут прояв лише в тому, що погоджуватися на обов'язковість відповідного міжнародного договору чи ні лишається суверенним правом держави. Це означає, що держава самостійно має здійснити волевиявлення щодо своєї згоди на виконання відповідних міжнародних зобов'язань шляхом ратифікації такого договору (або надання згоди в іншій передбаченій формі).

Принцип добросусідства (Good Neighborliness) – обов'язок співпрацювати. Цей принцип є базовим для міжнародного екологічного права⁸.

Принцип державного суверенітету і одна з його базових складових – вимога суверенної рівності держав – виступили основою для формування багатьох інших принципів і норм міжнародного екологічного права. Один із таких принципів, який визначає зовнішню політику держав і лежить в основі міжнародної судової практики, є принцип добросусідства. Як стверджують представники західної юридичної науки, все міжнародне екологічне право витікає з обов'язку співпрацювати.

Серед елементів принципу добросусідства центральне місце займає зобов'язання держав утриматися від здійснення на національному (внутрішньодержавному) рівні дій, які з очевидністю будуть мати шкідливий вплив на території сусідньої держави.

Явний зв'язок між цим обов'язком і законом, який регулює відносини сусідства між державами, було визнано досить рано. Так, у 1907 р. відомий швейцарський юрист Макс Хубер стверджував, що певні прин-

ципи права добросусідства застосовуються до відносин прибережних держав⁹. Автор виділив шість принципів права сусідства, які значною мірою були спрямовані на те, щоб визначити права і обов'язки держав щодо використання їх власних територій таким чином, щоб не порушувати територіальну цілісність сусідніх держав.

Так, в одному із перших судових рішеннях у цій сфері відносин у справі *Solothurn v. Aargau* Федеральний трибунал Швейцарії заявив: загальновизнаним фактом щодо зовнішніх відносин є те, що з концепції державного суверенітету витікають певні абсолютні права; відповідно, територіальна юрисдикція держави в обов'язковому порядку має бути визнана іншими державами, у тому числі в частині права необмеженого панування над своєю землею і над людьми, які перебувають на території держави. Це право, однак, виключає будь-який вплив іншої держави на державну територію або на людей, які на ній перебувають, а також виключає не тільки узурпацію або інше захоплення суверенних прав такої держави, а й фактичне зазіхання, яке може нанести шкоду природному використанню території і вільному пересуванню людей. Здійснення власних прав державою не повинно наносити шкоду правам сусідніх держав. У разі виникнення спору має бути знайдено розумний компроміс, спрямований на захист навколишнього природного середовища і збереження природних ресурсів¹⁰.

Починаючи своє формування у такий спосіб, з часом принцип добросусідства знайшов відображення в одному зі знакових документів у сфері захисту навколишнього природного середовища – в Ріо-де-Жанейрській декларації з навколишнього середовища і розвитку (прийнята Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка проходила 3–14 червня 1992 р.)¹¹. Принцип 2 цієї Декларації було сформульовано таким чином: «Відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй і принципами міжнародного права держави мають суверенне право розробляти свої власні ресурси згідно зі своєю політикою у сфері навколишнього середовища й розвитку і несуть відповідальність за забезпечення того, щоб діяльність у межах їх юрисдикції або контролю не наносила шкоду навколишньому середовищу інших держав або районів за межами дії національної юрисдикції».

Друга складова принципу добросусідства у міжнародному екологічному праві полягає в обов'язку держав вживати належні заходи для усунення або мінімізації шкоди.

Цей обов'язок знайшов чітке відображення у міжнародному екологічному праві. Йдеться, наприклад, про ст. ст. 24–25 Конвенції про відкрите море (прийнята 29 квітня 1958 р., набрала чинності 30 вересня 1962 р.), які покладають на держави обов'язок з розробки правил і прийняття заходів з попередження забруднення навколишнього середовища морів. Стаття 194 Конвенції про морське право (прийнята 10 грудня 1982 р., набрала чинності 16 листопада 1994 р.) зобов'язує держави вживати індивідуально або колективно всі необхідні заходи для попередження, мінімізації й контролю за забрудненням, а також для забезпечення того, щоб діяльність, яка здійснюється під юрисдикцією або під контролем держави, проводилась так, щоб не наносити шкоди у вигляді забруднення іншій державі. Аналогічні зобов'язання на держави покладаються ст. 2 Віденської конвенції про охорону озонного шару (прийнята 22 березня 1985 р., набрала чинності вересня 22 1988 р.), ст. 2 Конвенції ООН щодо охорони і використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (прийнята 17 березня 1992 р., набрала чинності 06 жовтня 1996 р.), ст. 3 Конвенції про біологічну різноманітність (прийнята 05 червня 1992 р., набрала чинності 29 грудня 1993 р.).

Зміст принципу добросусідства також доповнюють вимоги щодо виконання державами обов'язку передавати сусіднім державам необхідну інформацію, консультуватися з ними й проводити за потреби відповідні перемовини; щодо необхідності утримуватися від дій, які можуть загострити конфлікт і вжити заходів з його пом'якшення; щодо вжиття заходів з покращення й розвитку дружніх відносин.

Принцип запобігання нанесенню шкоди. Цей принцип також тісно пов'язаний з попередньо розглянутим принципом добросусідства. Він полягає в тому, що покладає на держави обов'язок не наносити й не допускати нанесення шкоди навколишньому природному середовищу поза межами своєї території. Ця вимога заснована на усталеному принципі загального права (*common law*) *sic utere tuo ut alienum non laedas* (у перекладі: кожен має використовувати своє майно так, щоб не завдавати шкоди іншому). Як підкреслюють представники європейської науки екологічного права, розглядувана концепція є глибоко вкоріненою в різних світових культурах – від християнського «Золотого правила» («Не роби іншим того, чого б ти сам не хотів зазнати від інших») до конфуціанського принципу шу (*shu*) («Не нав'язуй іншим те, чого не хочеш для себе»)¹².

Незважаючи на свій, на перший погляд, очевидний характер, принцип запобігання нанесенню шкоди є порівняно новим принципом міжнародного права. Своє перше широке визнання він здобув у відомій справі *Trail Smelter* у 1941 році. У цій справі судова колегія дійшла висновку, що на рівні міжнародного права діє загальний принцип: «Жодна держава не має права використовувати або дозволяти використання своєї території таким чином, щоб завдати шкоду території або на території іншої держави або майну інших осіб або ним самим, якщо такі дії мають серйозні наслідки й нанесена шкода підтверджена чіткими й переконливими доказами».

Більш детальне розкриття цього принципу передбачає також включення до його змісту таких елементів: 1) заперечення існування суверенного «права» держави брати участь або дозволяти діяльність, яка має шкідливі транскордонні наслідки; 2) поширювати дію розглядуваного принципу як на дії уряду, так і на його бездіяльність, зокрема, коли йдеться про відсутність реакції з боку держави щодо дій приватних суб'єктів, насамперед суб'єктів господарювання, яка б була спрямована на усунення загрози транскордонної шкоди.

Водночас дія цього принципу є обмеженою: 1) він застосовується тільки щодо шкоди, нанесеної за межами держави-порушника, а не всередині такої держави; 2) цей принцип вимагає, щоб нанесена шкода була «серйозною» (таким чином встановлюючи поріг для допустимого транскордонного забруднення або іншої шкоди); 3) принцип покладає тягар доведення серйозних наслідків на жертву; 4) висуває вимогу наявності «чітких і переконливих доказів».

Після включення до Стокгольмської і Ріо-де-Жанейрської декларацій більшість коментаторів вважали, що принцип запобігання нанесенню шкоди здобув статус визнаного міжнародного права. Але тільки у 1996 р. Міжнародний Суд ООН підтвердив цей статус у своїй Думці щодо ядерної зброї. Суд, зокрема, зазначив: «Навколишнє природне середовище не є абстракцією, а представляє собою життєвий простір, якість життя і саме здоров'я людей, у тому числі ненароджених поколінь. Загальний обов'язок держав полягає у забезпеченні того, щоб діяльність в межах їх юрисдикції й контролю поважала навколишнє природне середовище інших держав або районів, які знаходяться поза межами національного контролю. Цей принцип є частиною міжнародного екологічного права»¹³. Рік потому у справі *Gabčíkovo-Nagymaros Dam Case* Суд знову підтвердив вказаний висновок, особливо підкресливши, що саме в останні два десятиліття збереження екологічного балансу стало вважатися «істотним інтересом» усіх держав.

Сьогодні перед міжнародним екологічним правом стоїть нагальне завдання вироблення комплексної характеристики наведеного принципу шляхом розкриття його вимог, які б давали відповіді на питання, поставлені практикою його застосування: яким має бути ступінь нанесеної шкоди, її кількість і рівень – йдеться про правило абсолютної нешкідливості чи існує прийнятний поріг мінімальної шкоди; чи може бути юридично закріплено стандарт належної обачності, у разі виконання якого держава має звільнитися від відповідальності навіть за наявності нанесеної шкоди; чи має існувати «альтернативний» (тобто менш високий) стандарт для держав, які розвиваються, і як це питання має врегульовуватись правом; в якій частині діяльність приватного сектора має розглядатись як така, що охоплюється «юрисдикцією і контролем» з боку держави.

Принцип позитивних зобов'язань держави у сфері забезпечення належної охорони навколишнього природного середовища. Детальне розкриття змісту цього принципу значною мірою базується на практиці Європейського суду з прав людини. Серед іншого це знайшло своє відображення у справах, у яких було встановлено порушення права на життя (ст. 2), права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8), права на мирне володіння майном (ст. 1 Протоколу 1), права на справедливий судовий розгляд (ст. 6), права на справедливий засіб правового захисту (ст. 13) і права на свободу вираження поглядів (ст. 10). Найбільшого розвитку у напрямі права на безпечне довкілля зазнала ст. 8 Конвенції. У рішеннях у справах Лопез Остра проти Іспанії, Гуерра проти Італії, Фадеєва проти Росії ЄСПЛ встановив порушення ст. 8 Конвенції, присудив заявникам відповідне відшкодування, а також зобов'язав країни прийняти належні міри для відновлення порушеного внаслідок забруднення довкілля права на повагу до приватного та сімейного життя, і таким чином заклав фундамент для захисту екологічних прав у ЄСПЛ. У справі про аеропорт Хітроу ЄСПЛ, встановлюючи баланс між економічним та екологічним інтересом, вирішив на користь економічного благополуччя. Один із суддів у своїй окремій думці вказав, що екологічні права не були відомі в 1950 р., але ЄСПЛ все більше схиляється до думки, що ст. 8 включає право на здорове довкілля і, відповідно, захист від забруднення та незручностей, спричинених шкідливими речовинами, неприємними запахами, шумом... Суд повинен продовжувати розвивати екологічні права так само, як і інші побічні права за Конвенцією.

Отже, можемо зробити такі висновки. Подальший розвиток правового регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища закономірно передбачатиме поступовий перехід від моделі, яка спирається переважно на адміністративні важелі регулювання суспільних екологічних відносин, до створення умов утвердження партнерських, дружніх відносин між людиною і середовищем її існування, що базувалися б на принципах сталого розвитку, тобто системного поєднання екологічних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших інтересів суспільства, за якої людина могла б брати від природи лише стільки, скільки це мінімально необхідно для забезпечення її економічного та соціального розвитку, дбаючи при цьому, щоб і в довгостроковій перспективі кожен міг задовольняти ці потреби за рахунок відповідних ресурсів та умов¹⁴.

В основу правового регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища має бути покладено основоположні принципи екологічного права, зміст яких повинен розкриватись через систему відповідних вимог, і одночасна дія яких забезпечує належний баланс цінностей, що є предметом захисту міжнародного екологічного права.

¹ Шемшученко Ю. Екологічна Конституція Землі: від ідеї до практичного втілення / Ю. Шемшученко // Вісник Національної академії наук України. – 2007. – № 9. – С. 3–7. – С. 5.

² Гвоздик П.О. Загальновизнані міжнародно-правові екологічні принципи як складова національних правових систем / П.О. Гвоздик // Науково-інформаційний вісник. Право. – 2013. – № 7. – С. 206–211. – С. 209.

³ Boyle A.E. State Responsibility for Breach of Obligations to Protect the Global Environment. In Control Over Compliance with International Law by ed. W.E. Butler. Martinus Nijhoff, 1991. – 216 p. – P. 72–73.

⁴ International Environmental Law and Policy for the 21st Century. 2nd Revised Edition By Ved P. Nanda George (Rock) Pring. Koninklijke Brill NV, 2013. – 665 p. – P. 244.

⁵ Birnie Patricia W., Boyle Alan E., Redgwell Catherine. International Law and the Environment. Oxford University Press; 3rd edition, 2009. – 803 p. – P. 108.

⁶ Ved P. Nanda, *International Environmental Challenges: "Sustainable Development" and "Environmental Terrorism,"* *Touro Journal of Transnational Law* (1992). – P. 1–29. – P. 13.

⁷ David Hunter, James Salzman & Durwood Zaelke, *International Environmental Law and Policy* 442 (4th ed. 2011).

⁸ *Basheska E.* (2014). *The good neighbourliness principle in EU law.* University of Groningen PhD thesis. 235 p. – P. 15.

⁹ *Max Huber.* 'Ein Beitrag zur Lehre von der Gebietshoheit an Grenzflüssen', (1906) *Zeitschrift für Völkerrecht und Bundesstaatsrecht*, S. 159–217, 163, 214.

¹⁰ Див. також: *Philippe Sands*, *Environmental Protection in the Twenty First Century: Sustainable Development and International Law* in Richard L. Revesz, Philippe Sands and Richard Stewart (eds), *Environmental Law, the Economy and the Sustainable Development* (CUP, Cambridge 2004) 374; *Philippe Sands*, *Environmental Protection in the Twenty First Century: Sustainable Development and International Law* in Norman J. Vig and Regina S. Axelrod (eds), *The Global Environment: Institutions, Law and Policy* (Earthscan, London 1999) 127–128; *Philippe Sands*, *Principles of International Environmental Law* (CUP, Cambridge 2003) 235–246; *Philippe Sands*, 'International Law in the Field of Sustainable Development' (1994) *British YB Int'l L* 303–381; *Wendy E. Scattergood*, *The Social Justice Implications on Global Warming* in Tom Conner and Ikuko Torimoto, *Globalisation Redux: New Name, Same Game* (UP of America, Lanham 2004) 85–86; *Nancy K. Kubasek* and Gary S Silverman, *Environmental Law* (4th edn Prentice Hall, NJ 2002) 325–327; *Austen L. Parrish*, *Sovereignty's Continuing Importance?: Traces of Trail Smelter in the International Law Governing Hazardous Waste Transport* in Rebecca Bratspies and Russell Miller (eds), *Transboundary Harms in International Law: Lessons from the Trail Smelter Arbitration* (CUP, Cambridge 2006) 185–186; *Helmut Breitmeier*, *The Legitimacy of International Regimes* (Ashgate, London 2008) 161–163.

¹¹ Ріо-де-Жанейрська Декларація з навколишнього середовища і розвитку (прийнята Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка проходила 3–14 червня 1992 р.). : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455

¹² *Chircop A.E.* *The Mediterranean Sea and the Quest for Sustainable Development*, 23 *Ocean Dev. & Int'l L.* 17 (1992).

¹³ *The Legality of the Treat or Use of Nuclear Weapons*, *Advisory Opinion*, 1996 I.C.J. 226.

¹⁴ *Малишева Н.Р.* Актуальні проблеми розвитку екологічного права та перспективи їх розв'язання / Н.Р. Малишева, В.І. Олещенко // *Правова держава.* – 2014. – Вип. 25. – С. 167–181.

Резюме

Исакова В.М. Основоположні принципи міжнародного екологічного права.

У статті розкривається зміст основоположних принципів міжнародного екологічного права та визначається їх роль у правовому регулюванні суспільних відносин. Йдеться про такі принципи, як принцип державного суверенітету щодо природних об'єктів, принцип добросусідства (обов'язок співпрацювати), принцип запобігання нанесенню шкоди і принцип стійкого розвитку. Ці принципи визначають спрямованість правового регулювання цієї системи міжнародного екологічного права.

Ключові слова: основоположні принципи міжнародного екологічного права, принцип державного суверенітету щодо природних об'єктів, принцип добросусідства (обов'язок співпрацювати), принцип запобігання нанесенню шкоди і принцип стійкого розвитку.

Резюме

Исакова В.М. Основопологающие принципы международного экологического права.

В статье раскрывается содержание основных принципов международного экологического права и определяется их роль в правовом регулировании общественных отношений. Речь идет о таких принципах, как принцип государственного суверенитета в отношении природных объектов, принцип добрососедства (обязанность сотрудничать), принцип предотвращения нанесения вреда и принцип устойчивого развития. Эти принципы определяют направленность правового регулирования всей системы международного экологического права.

Ключевые слова: основопологающие принципы международного экологического права, принцип государственного суверенитета в отношении природных объектов, принцип добрососедства (обязанность сотрудничать), принцип предотвращения нанесения вреда и принцип устойчивого развития.

Summary

Isakova V. Fundamental principles of international environmental law.

The article reveals the content of the basic principles of international environmental law and defines their role in the legal regulation of social relations. We are talking about such principles as: the principle of state sovereignty in relation to natural objects, the principle of good neighborliness (duty to cooperate), the principle of preventing harm and the principle of sustainable development. These principles determine the direction of legal regulation of the entire system of international environmental law.

Key words: fundamental principles of international environmental law, the principle of state sovereignty in relation to natural objects, the principle of good neighborliness (duty to cooperate), the principle of preventing harm and the principle of sustainable development.